

Kulturutskottet

Statsrådets redogörelse Finlands digitala kompass

Till kommunikationsutskottet

INLEDNING

Remiss

Statsrådets redogörelse Finlands digitala kompass (SRR 10/2022 rd): Ärendet har remitterats till kulturutskottet för utlåtande till kommunikationsutskottet.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- ledande expert Olli-Pekka Rissanen, finansministeriet
- specialsakkunnig Tomi Kytölä, undervisnings- och kulturministeriet
- kulturråd Tapani Sainio, undervisnings- och kulturministeriet
- universitetslektor Aino Saarinen, Helsingfors universitet
- universitetslektor, forskare i DigiVOO-projektet Sanna Oinas, Forskningsgruppen för utbildning, utvärdering och inläring vid Tammerfors Universitet (REAL)
- direktör Paula Merikko, Utbildningsstyrelsen
- sakkunnig Minna Lindberg, Finlands Kommunförbund
- utbildningspolitisk chef Jaakko Salo, Undervisningssektorns Fackorganisation OAJ rf
- näringspolitisk sakkunnig Annakaisa Tikkinen, Bildningsarbetsgivarna rf
- direktör Kristo Lehtonen, Jubileumsfonden för Finlands självständighet Sitra
- ledande expert Miia Lindell, Teknologiindustrin rf.

Skriftligt yttrande har lämnats av

- Barnombudsmannens byrå
- Äldreombudsmannens byrå
- Rådet för yrkeshögskolornas rektorer Arene rf
- Ammattiosaamisen kehittämissyhdistys AMKE ry
- Bildningsalliansen rf
- Medborgarinstitutens förbund MiF
- Finlands Folkhögskolförening rf
- Finlands Sommaruniversitet rf
- Finlands biblioteksörening rf
- Finlands universitetsrektorers råd UNIFI rf
- Fritt Bildningsarbete rf.

Utlåtande KuUU 34/2022 rd

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Redogörelsen stöder en målinriktad och systematisk utveckling av digitaliseringen

Den digitala kompassen är en nationell strategisk färdplan för utveckling av digitaliseringen som sträcker sig till 2030. I planen är målen indelade i fyra delområden: digitalt kompetent befolkning och arbetskraft, digital infrastruktur, digitalisering av företag och digitala offentliga tjänster. Planen innehåller också mål för en ledarskaps- och genomförandemodell för digitaliseringsutvecklingen. Avsikten är att med hjälp av kompassen skapa en vision enligt vilken digitaliseringsutvecklingen kan ledas över förvaltningsområdes- och sektorsgränserna.

Det nationella digitala kompassen grundar sig på EU:s digitala kompass som presenterades 2021. Europeiska kommissionen har skrivit in i sina arbetsprogram att den efter covid-19-pandemin eftersträvar ett Europa som är ännu grönare, mer rättvist, mer digitalt och mer hållbart. Kommissionen strävar efter att främja den digitala förändringen genom att föra in en gemensam europeisk vision, strategi och de gemensamma målen i de strategiska planer som utarbetas på nationell nivå.

Utskottet har behandlat redogörelsen med avseende på sitt ansvarsområde och anser att redogörelsen och dess mål är viktiga. En kontrollerad utveckling och ett kontrollerat utnyttjande av digitaliseringen kräver planmässighet och ett konsekvent genomförande av planen. Den digitala kompassens vision om ett konkurrenskraftigt, hållbart och välmående Finland som har digital förmåga är välkommen.

Av de värderingar som lyfts fram i redogörelsen betonar utskottet mänsklighet, förtroende, säkerhet och delaktighet, och konstaterar att digitaliseringen öppnar många möjligheter men innebär också många utmaningar. Utöver nyttan med digitaliseringen är det väsentligt att identifiera de eventuella nackdelarna med digitaliseringen, som redogörelsen inte behandlar i lika stor utsträckning, så att uppkomsten av dem kan förebyggas. För utvecklingen av digitaliseringen behövs det etiskt och juridiskt övervägande, med hjälp av vilket man kan se till att utvecklingen sker i enlighet med värden som är accepterade i vårt samhälle.

Bildning och kompetens

I ett allt mer digitaliserat samhälle är goda grundläggande digitala färdigheter en ny medborgerlig kompetens som både individer och organisationer aktivt måste förnya och upprätthålla. För att förstå, utveckla och fungera i ett digitaliserat samhälle krävs att den digitala bildningen stärks. Dess betydelse har ökat ytterligare bland annat på grund av hybridpåverkan. För att Finland ska förbli ett ledande land i Europa i fråga om digitala färdigheter krävs det högklassig fostran, utbildning och forskning som tilldelas tillräckliga resurser.

De centrala värdena i den digitala kompassen, såsom delaktighet, hållbarhet och att människan står i fokus, ligger i linje till exempel med grunderna för läroplanen för den grundläggande utbildningen och lämpar sig tillsammans med undervisningen i färdigheter i digital säkerhet för att utveckla elevernas kompetens i syfte att eftersträva digital bildning och en digital grön övergång. Enligt ett sakkunnigyttrande har forskningsresultaten visat att digitala inlärningsmiljöer och apparater ännu utnyttjas bara sporadiskt i grundskolorna och att det finns till och med stora skillna-

Utlåtande KuUU 34/2022 rd

der i elevernas digitala kompetens och attityder till digitala apparater. Den risk för digital utslagning som nämns i redogörelsen är således verklig. I den grundläggande utbildningen bör man därför med beaktande av elevernas ålder och utvecklingsnivå säkerställa att varje elev uppnår tillräckliga grundläggande digitala färdigheter.

Enligt de forskningsrön som presenterats i ett sakkunnigyttrande har man vid granskning av delområdena i digital bildning, dvs. kritisk mediekompetens och förmåga att skilja desinformation från tillförlitlig information, samt interaktions- och empatiförmåga, observerat att de finska högstadieläverna är rätt mogna att tolka information och sociala fingervisningar på nätet. Digital bildning och stöd för den digitala gröna övergången är dock sådana aspekter av den digitala kompassen som det behövs forskningsdata om. I och med att den grundläggande utbildningens uppgift är att garantera alla elever lika möjligheter, är det i fortsättningen viktigt att få forskningsbaserad uppföljningsinformation om hur elevernas digitala färdigheter utvecklas.

Utskottet instämmer i det som sägs i redogörelsen och konstaterar att Finlands framgång som nation i den globala konkurrensen baserar sig på en bred bildning och stark kompetens, och betonar att digital kompetens bör ses i ett bredare perspektiv än tekniska färdigheter. Det kräver en mer omfattande och djupare definition av bildning, kunskap och kompetens.

Utskottet hänvisar till det som sägs i ett sakkunnigyttrande och anser att högskolornas gemensamma projekt Digivisio 2030 har en betydande roll i utvecklingen av digitaliseringen av högskoleutbildningen. Projektet kommer i fråga om högskoleutbildningen att svara mot det behov av att främja utbildningsutbudet, digitala lärandeplattformar och införandet av digitala pedagogiska modeller som presenteras i redogörelsen.

Vid sidan av tillägnet av digitala färdigheter är det viktigt att vara medveten om att utgångspunkten för fostran, undervisning och utbildning fortfarande är att främja bildning i vid bemärkelse samt att skapa förutsättningar för elevens eller den studerandes uppväxt, lärande och välbefinnande. Digitaliseringen är ett verktyg för undervisning och lärande som ska användas i olika läroämnen med eftertanke och utifrån experternas yrkesskicklighet och evidensbaserad kunskap. Utskottet betonar att inläringen av de grundläggande färdigheterna, såsom läs-, skriv- och räknefärdigheter, är en väsentlig förutsättning för inläring av allt annat, också digitala färdigheter (KuUB 19/2021 rd — SRR 1/2021 rd, s. 14—15).

Matchning av kompetens

Redogörelsen lyfter fram att Finland har goda utgångspunkter för framgång i den digitala omvälvningen. Utgångspunkterna grundar sig på starkt tekniskt kunnande inom flera kärnområden inom digitalisering och dataekonomi. Å andra sidan har bristen på kompetent arbetskraft identifierats som ett hot mot digitaliseringen och dataekonomin i Finland, både i nuläget och i framtiden. Utskottet anser att Finlands beredskap att bygga upp ett tryggt och funktionssäkert samhälle förutsätter att en kvantitativt och kvalitativt tillräcklig kompetens tryggas med beaktande av regionala behov.

Vid behandlingen av problemet med matchning av kompetens i utskottet (KuUU 15/2022 rd — EÄ 9/2022 rd, s. 7) påpekade sakkunniga att det behövs programbaserade helheter med utbud av

Utlåtande KuUU 34/2022 rd

kontinuerligt lärande för att svara mot företagens behov via befintliga regionala och branschvisa nätverk.

Redogörelsen ser det som en möjlighet att Finland profilerar sig inom cybersäkerhetskompetens och utnyttjar de exportmöjligheter som därigenom uppstår. Dessutom uttrycks oro över bristen på experter inom branschen både inom den privata och den offentliga sektorn. Utskottet delar den oro som framförts och uppprepar sin ståndpunkt i ett tidigare utlåtande, det vill säga att det är viktigt att sörja för självförsörjningen i fråga om kompetens på hög nivå inom cybersäkerhet med beaktande av båda nationalspråken (KuUU 27/2022 rd — SRR 8/2022 rd).

Forskning

Utskottet betonar att uppnåendet av målen i redogörelsen baserar sig på högklassig forskning. Internationellt känd och erkänd forskning samt tillräckliga FoUI-satsningar garanterar utöver säkerställandet av kompetensen också Finlands globala konkurrenskraft (KuUU 30/2022 rd — RP 211/2022 rd).

Redogörelsen identifierar bland annat betydelsen av digitala infrastrukturer samt finskt forskningsmaterial och annat datamaterial. Med hänvisning till ett sakkunnigyttrande påpekar utskottet att forskningens betydelse för utvecklingen av digitaliseringen är mycket större än vad som sägs i redogörelsen. Högklassig och omfattande vetenskaplig forskning utgör grunden för hela den digitala utvecklingen och för den teknik som behövs för den.

För att utveckla digitaliseringen behövs sektorsövergripande och tvärvetenskaplig forskning och utbildning. Utöver forskning och utbildning på det tekniska området behövs det också till exempel humanistisk-samhällelig forskning och utbildning. Dessa producerar kunskap och kompetens när det gäller att ur olika synvinklar förstå samhälleliga förändringar och utvecklingstrender som inverkar på uppnåendet av målen enligt den digitala kompassen.

Målen och åtgärderna bör ta hänsyn till olika befolkningsgrupper

Deltagande i samhället förutsätter bland annat möjlighet att använda offentliga och andra tjänster även digitalt. Det bör också identifieras som en del av försörjningsberedskapen. Enligt ett sakkunnigyttrande är tillträdet till datanätet och brister i de grundläggande digitala färdigheterna dock ett hinder för användningen av vardagliga tjänster för en stor skara finländare och personer bosatta i Finland. Utskottet anser att kraven på att myndighetstjänster och andra tjänster helt ska överföras till nätet förutsätter en plan för hur finländarna ska instrueras i användningen av dessa tjänster. Det är nödvändigt att denna plan utarbetas snabbt. Utskottet ser det som viktigt att se till att medborgarna erbjuds möjlighet att uträtta ärenden också på annat sätt än elektroniskt. Likaså är det viktigt att se till att tillgången till digitalt stöd säkerställs i samarbete mellan olika aktörer i vårt samhälle, så att även behoven hos grupper med särskilda behov, såsom personer med funktionsnedsättning, identifieras och beaktas.

Styrkan i vårt samhälle är mångsidiga möjligheter att utveckla kompetensen också utanför examensutbildningen. Till exempel läroanstalterna för fritt bildningsarbete tillhandahåller den vuxna befolkningen med grundläggande och digitala färdigheter samt säkerställer även i övrigt den

Utlåtande KuUU 34/2022 rd

samhälleliga delaktigheten. De allmänna biblioteken med tjänster för rådgivning i digitala frågor är en betydande aktör när det gäller att främja medborgarnas kompetens och även erbjuda digitalt material.

Utskottet välkomnar att redogörelsen sätter människan i fokus och betonar tillgänglighet. Den tar hänsyn till bland annat den åldrande befolkningen, men närmast bara med tanke på förvaltningens strukturer och ekonomin. Utskottet hänvisar till sitt tidigare betänkande (KuUB 19/2022 rd — SRR 1/2022 rd, s. 8 och 32) och uppmuntrar till att i det fortsatta utvecklingsarbetet beakta behovet att stärka den äldre befolkningens delaktighet och kompetens.

Utskottet noterar också att redogörelsen inte tar upp barn som specialgrupp eller över huvud taget nämner barn. Barn är förknippade med särskilda aspekter i fråga om digitala tjänster och lösningar, så utskottet betonar att barnens särskilda ställning jämte olika utvecklingsfaser och de tilläggsbehov som dessa medför när mål och åtgärder ställs upp bör beaktas vid den fortsatta beredningen av den digitala kompassen. För att barnens behov ska kunna utredas behöver barnen själva kunna uttrycka sin åsikt om saken och barnens åsikter bör beaktas vid beredningen av mål och åtgärder.

Samtidigt framhäver utskottet de vuxnas roll och ansvar när det gäller att hjälpa barnen att tillägna sig digitala färdigheter. De vuxna har till uppgift att styra och stödja barns och ungas användning av medier och skydda dem mot de negativa effekterna. Det måste beaktas också i samarbetet mellan hemmet och skolan eller småbarnspedagogiken med beaktande av begränsning av skärmtiden och minskning av det digitala beroendet. Även digitaliseringens inverkan på inlärningsresultaten bör utvärderas. Det förutsätter inte bara att man tillägnar sig de digitala färdigheter som behövs utan också att de vuxna är intresserade av barns och ungas medieanvändning och strävar efter att främja dialogen mellan generationerna. (KuUU 32/2022 rd — RP 108/2022 rd)

Utskottet anser det vara viktigt att utreda behovet av lagstiftning i anslutning till skyddet av minderåriga i den digitala miljön.

Avslutningsvis

Åtgärderna i Finlands digitala kompass riktar sig i synnerhet till statsförvaltningen, sägs det i redogörelsen. Utskottet noterar att många av de åtgärder som skrivits in i den digitala kompassen i praktiken genomförs på lokal och regional nivå. Därför är det nödvändigt att kommunernas och regionförvaltningens ansvar för genomförandet av digitaliseringen skrivs ut tydligt i planen. Olika aktörer bör delta aktivt i förändringen, de ska inte bara vara föremål för åtgärderna.

FÖRSLAG TILL BESLUT

Kulturutskottet föreslår

att kommunikationsutskottet beaktar det som sägs ovan.

Utlåtande KuUU 34/2022 rd

Helsingfors 7.12.2022

I den avgörande behandlingen deltog

ordförande Paula Risikko saml
vice ordförande Eeva-Johanna Eloranta sd
medlem Sanna Antikainen saf
medlem Marko Asell sd
medlem Jukka Gustafsson sd
medlem Veronika Honkasalo vänst
medlem Kaisa Juuso saf
medlem Emma Kari gröna
medlem Hilikka Kemppi cent
medlem Anneli Kiljunen sd
medlem Mikko Kinnunen cent
medlem Pasi Kivisaari cent
medlem Ari Koponen saf
medlem Mikko Ollikainen sv (delvis)
medlem Pirkka-Pekka Petelius gröna
medlem Ville Valkonen saml
medlem Sofia Vikman saml.

Sekreterare var

utskottsråd Marja Lahtinen.